

Yıl/Year: 3, Sayı/Issue: 7, Aralık/December, 2022, s. 118-133

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date

Yayın Geliř Tarihi:10-10-2022

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date

Yayımlanma Tarihi:23-12-2022

ISSN: 2757-6000

Hüseyin FIRAT¹

Alacakaya Öğretmenevi ve ASO Müdürlüğü
empati23@outlook.com, [ORCID](#): 0000-0000-0000-0000

Mehmet YILDIZ²

Milli Eğitim Bakanlığı

mehmetyildiz2385@gmail.com

Mehmet Zeki ATAŞ³

Milli Eğitim Bakanlığı

mzekiatas@gmail.com

İbrahim Halil ÇELİK⁴

Milli Eğitim Bakanlığı

ibrahimhalilcelik23@gmail.com

ZEHRA ÜNÜVAR'IN ÇOCUK KİTAPLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ YÖNÜYLE İNCELENMESİ*

ÖZET

* Bu çalışma, “Zehra Ünüvar’ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” isimli Yüksek Lisans Tez çalışmasından uyarlamalarla yapılandırılmıştır.

Bu araştırmanın amacı, çocuk edebiyatında önemli bir yere sahip olan yazar Zehra ÜNÜVAR'ın çocuk kitaplarında yer alan kök değerleri tespit etmek ve incelenen kitapların değerler eğitimindeki önemini ortaya çıkarmaktır. Araştırmada Zehra ÜNÜVAR tarafından kaleme alınan on sekiz çocuk kitabı, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi tekniğiyle incelenmiştir.

Çalışmada ele alınan eserler MEB'in Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik" değerleri kullanılarak incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Zehra ÜNÜVAR'ın eserlerinde MEB'in belirlediği kök değerlere sıkça yer verilmiştir. Eserlerde en çok sevgi, yardımseverlik, saygı ve özdenetim değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Adalet ve Dürüstlük değerlerine ise daha az yer verildiği tespit edilmiştir.

Bu çalışma sonucunda yazar Zehra ÜNÜVAR tarafından kaleme alınan çocuk kitaplarının kök değerlere sahip olma açısından zengin öğeler içerdiği tespit edilmiştir. Söz konusu kitaplar, içerdiği zengin değer öğeleri bakımından değerler eğitimi için yararlı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Zehra ÜNÜVAR'ın araştırmaya konu olan kitaplarında aktarılmak istenen değerler doğrudan iletilmeyip kahramanlar üzerinden dolaylı olarak iletilmiştir. Bu yüzden ilgili kitaplardaki iletiler öğrenciler tarafından daha kolay fark edilip benimsenmekte ve içselleştirilip kalıcı davranışa dönüşebilmektedir. Zehra ÜNÜVAR'ın kitapları öğrencilerin hayal gücü, tecrübesi ve bakış açısını zenginleştirecek niteliklere sahip olup, ilgili kitaplar öğrencilerin gelişimi için kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Zehra Ünüvar, Çocuk Kitapları, Değerler Eğitimi.

EXAMINATION OF ZEHRA ÜNÜVAR'S CHILDREN'S BOOKS IN TERMS OF VALUES EDUCATION

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the root values in the children's books of Zehra ÜNÜVAR, who has an important place in children's literature, and to reveal the importance of the examined books in values education. In the research, eighteen children's books written by Zehra ÜNÜVAR were examined with the document analysis technique, which is one of the qualitative research methods.

The works discussed in the study were examined by using the values of "justice, friendship, honesty, self-control, patience, love, respect, responsibility, helpfulness" in the Turkish Curriculum of the Ministry of National Education. According to the results obtained from the study, the root values determined by the Ministry of National Education are frequently included in the works of Zehra ÜNÜVAR. It has been determined that the values of love, benevolence, respect and self-control are mostly included in the works. It has been determined that the values of Justice and Honesty are given less place.

As a result of this study, it has been determined that children's books written by the author Zehra ÜNÜVAR contain rich elements in terms of having root values. It has been concluded that these books can be useful for values education in terms of the rich value elements they contain.

In Zehra ÜNÜVAR's books, which are the subject of the research, the values to be conveyed are not conveyed directly, but indirectly through the heroes. Therefore, the messages in the related books are more easily noticed and adopted by the students, and they can be internalized and turned into permanent behavior. Zehra ÜNÜVAR's books have qualities that will enrich students' imagination, experience and perspective, and related books can be used for the development of students.

Keywords: Zehra Ünüvar, Children's Books, Values Education.

GİRİŞ

Son yıllarda dünyamız bilimsel, ekonomik ve teknolojik alanda ciddi bir değişim ve gelişim süreci içine girmiştir. Bu gelişmeler olumlu olsa da insanları manevi ve insani değerlerden uzaklaştırmıştır. Bunların sonucu mutluluk, sosyal adalet ve barış gibi insani değerler olmayıp açlık, nefret, sömürü, şiddet ve savaş gibi istenmedik değerler olmuştur (Köylü, 2010).

Değerlerdeki bu yozlaşma devletlerin önlemler almasını ve değerler eğitimine önem vermesini zorunlu kılmıştır. Devletler, toplumsal birlik ve beraberliği sağlayan değerlerin toplum tarafından öğrenilmesi ve benimsenmesini istemektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için de değer eğitimi adıyla yeni bir eğitim anlayışı oluşturulmuştur.

Ülkemizde 2010 yılında MEB tarafından yayımlanan genelge ile “değerler eğitimi” kavramı ortaya atılmıştır. Okullara gönderilen genelge ile değerler eğitimde neler yapılması, nelere dikkat edilmesi ve bu konuda gerekli özenin gösterilmesi istenilmiştir (Yılmaz, 2015).

Türkçe dersinde, değerler metinler aracılığıyla dolaylı yoldan öğretilmektedir. Öğrenciler metinleri okurken metinlerde yer alan değerleri kendisi çıkarmakta ve bu değerleri benimseyip öğrenmektedir. İlköğretim çağı değerler eğitimi açısından kritik önem arz ettiği için okullarda verilen değerler eğitimi yeterli görülmeyip edebi eserlerle desteklenmelidir. Edebi eserler, değerler eğitiminde vazgeçilmesi mümkün olmayan ana kaynaklardan biridir. Yazar, yarattığı roman kahramanı ile okuyucuya açık veya örtük birçok değer aktarmaktadır. Geçmişte ve günümüzde birçok eser yazılmış ve halen yazılmaktadır. Bu eserlerden hangisinin ya da hangilerinin değerler eğitimine hizmet ettiği, hangilerinin okuyucuya olumlu ya da olumsuz değer aşıladığı bilinmemektedir.

Değerler eğitiminde ilköğretim çağı kritik bir önem arz etmektedir. Türkçe dersinde çocuklara değerler öğretilirken metinlerden yararlanılır. Değerler, metinler aracılığıyla öğretilmeye çalışılsa da bu durum yetersiz kalmış ve birtakım edebi eserlerden yararlanmak zorunda kalınmıştır. Çocukların değerler eğitimini edebi eserlerle desteklerken edebi eserlerin de özenle seçilmesi ve istenilen amaca hizmet etmesi gerekmektedir. Çünkü çocuklar genellikle hikayelerde kendini kahramanın yerine koyar ve onunla özdeşleşmeye çalışır. Hikayedeki karakterin benimsediği değerleri çocuk da benimsemeye çalışır.

Çocuk edebiyatının temel kriterleri çocuğa yönelik oluşudur. Bu alanda yapılan çalışmalarda çocuğun diline, hayallerine ve iç dünyasına hitap etmelidir. Çocuk edebiyatı metinleri yaşanan gerçeklerle ilgili olmalıdır. Çocuk edebiyatı metinlerinde verilen hayal unsurları ve masalsi yapılar mutlaka çocuğun yaşadığı çevrenin gerçeğine ve doğasına uygun sonuçlarla bitirilmelidir.

Çocuk edebiyatı ürünleri duygu, düşünce ve hayal gücünü geliştirici olmalıdır. Çocuk edebiyatı eserleri, çocukların kavrama düzeylerini geliştirmenin yanında kendilerinin de okuduklarından, dinlediklerinden ve gözlediklerinden yola çıkarak duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini sağlamalıdır.

Çocuk edebiyatı yazarlarından biri olan, yirmiden fazla eseriyle birden çok edebi türde eser vererek yazın yaşamına devam eden, eserleri aracılığıyla çocuklarla gençleri eğitmeyi amaç edinen ve kitaplarının birden çok basımı yapılan Zehra Ünüvar'ın

eserleriyle ilgili herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışma ile Zehra Ünüvar'ın çocuk kitaplarında yer alan, okuyucuya telkin ettiği ve edebi bir kurgu içinde kazandırmaya çalıştığı değerlerin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerle uygunluğu tespit edilerek açığa çıkan veriler analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda Zehra ÜNÜVAR'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi için tavsiye edilebilirliği değerlendirilerek bu alandaki eksiklik kapatılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma ile bu eksikliği gidermiş ve bu konuda yapılacak olan çalışmalara katkı sağlanılmıştır. Ayrıca araştırmanın ülkemizdeki değerler eğitimi çalışmalarına katkıda bulunacağı ve tavsiye edilebilirlik noktasında bir değerlendirme imkânı sunacağı düşünülmektedir.

Değer Kavramı

Bir toplumu diğer toplumdan ayıran, insanların birbirleriyle iyi ilişkiler kurmasında ve insanlar arasındaki bağları daha güçlü hâle getiren sosyal kabullere “değerler” denir. Toplum tarafından kabul görmüş yargıların hemen hepsi birer değerdir. Bir konu hakkındaki ortak duygu ve düşünceler, verilen tepkiler bu değerler ekseninde etrafında gelişir. İnsanlar değerler aracılığıyla doğruyu ve yanlış ayırt etmekte ve topluma uyum sağlayıp toplumsal birlik ve beraberlik güçlenmektedir (Binyıl Şahin, 2019).

Değerler, öğrenilebilir ya da öğretilir. İnsanlar değerleriyle doğmamaktadır. Değerlerin toplumdan topluma değişmesi ve bazı değerlerin bazı toplumlarda önemsenirken bazı toplumlarda önemsenmemesi değerlerin sonradan öğrenilmiş olduğunu gösterir. İnsanlar, herhangi bir olay ya da duruma karşı nasıl davranması ve nasıl tepki vermesi gerektiğini etrafından öğrendiği ve benimsediği değerlerle şekillendirmektedir (Aydın, 2010).

Değer kavramı ilk kez, sosyal bilimci olan Znaniecki tarafından kullanılmıştır. Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995).

Değer kavramı birçok disipline girdiği için kuramcılar değerleri çeşitli kavramlarla ilişkilendirip açıklamaya çalışmıştır. Değeri, her kuramcı ilgilendiği bilim dalına göre incelemiş ve değer diğer boyutlarını göz ardı ederek kendi alanı çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. Normatif standart, inanç, amaç ve eğilimler değerlerin tanımlanmasında en sık vurgulanan kavramlardır (Ulusoy ve Dilmaç, 2018). Değerler kavramını açıklayan tanımlardan bazıları ise şunlardır:

Değerler, toplumsal hayatı düzenleyen ve toplum içinde bireylerin davranışlarını kontrol eden bir yapıya sahiptir. Toplumdaki insanları doğru davranışa yöneltip yanlış davranışlardan uzaklaşmasını sağlar. Bireyler tarafından kabul edilen değerler doğru ise diğer insanlar tarafından da kabul edilip toplum tarafından benimsenir ve toplumdaki bütün bireyler için geçerli bir değer haline gelir. Bireylerin birbirleriyle nasıl iletişim kurması ve birbirlerine nasıl davranması gerektiği değerler çerçevesinde belirlenir. Bu yüzden değerlerin toplumsal yönü, bireysel yönüne göre daha ağır basmaktadır (Okumuş, 2010).

Değer; bir ulusun sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamına ek olarak bilimsel mevcudiyetini de yansıtan soyut bir ölçüdür. Toplumdaki maddi ve manevi unsurların bütünü o toplumun değerlerini oluşturur. Değer, bu unsurlara toplum nezdinde verilen anlam ve önemin karşılığına denk düşmektedir (Uslu, 2014).

Bir şeyin arzu edilebilir ya da edilemez olduğu değerler aracılığıyla belirlenir. Değerler; genellikle arzu edilen, ilgi ve ihtiyaç duyulan, toplum tarafından genellikle doğru ve iyi kabul edilen ilkelere oluşur (Güngör, 1998).

Bir toplumdaki insanlar tarafından üzerinde uzlaşılmış, kabul edilmiş; toplumsal, insani, ideolojik ve ilahi kaynaklı ilkelerin bütününe değerler denir. Değerler; duygu, düşünce, tutum ve hareketlerin özünü ve yönünü oluşturur (Avcı, 2007).

İnsanların üstün ve değerli kılınmasını sağlayan ilkelere değerler denir. İnsanların gelecekteki durumu, kişiliği, hayata bakış açısı ve davranışları değerler tarafından şekillenir. Bu yüzden değerlerin farkına varılıp benimsenmesi ve kişiliğinin bir parçası haline getirilmesi gerekmektedir (Yaman, 2016).

Hökelekli (2013) değeri “Bir şeye değer katan, önem atfeden ölçü” olarak tanımlamıştır. Her milletin sahip olduğu değerlerin maddi ve manevi olmak üzere iki boyutu vardır:

Maddi Değerler: Bir toplumun sahip olduğu mimari, el sanatları, araç-gereç, giyim ve kuşam gibi fiziki varlığı olan her şey değerlerin maddi boyutunu oluşturur. Herhangi bir şeyin maddi değer unsuru sayılabilmesi için mutlaka onun fiziki bir varlığının olması gerekmektedir. Bir toplumun maddi değer öğeleri göz önünde bulundurularak o toplumun gelişmişlik düzeyi hakkında fikir edinilebilir. Değerlerin maddi unsurları genellikle evrensel bir özellik gösterirken manevi unsurları ise ulusal bir özellik gösterir. (Doğu, 2020).

Manevi Değerler: Bir toplumun sahip olduğu değerlerin soyut kısmını oluşturan öğelerdir. Bu değer öğeleri bireylerin düşünce, inanç veya tutumlarına bağlı olarak oluşur. Manevi değerlerin fiziki bir varlığı bulunmadığı için maddi değerlere göre değişimi daha zordur. Manevi değerler, işlevini kaybetmeden asırlar boyunca varlığını devam ettirerek toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Maddi ve manevi değerler bir bütündür ve birbiriyle uyumlu bir şekilde gelişme ve değişme göstermelidir. Birinde yaşanan gelişme veya değişme diğeri tarafından da desteklenmezse bu durum bireylerde kültürel gecikmenin yaşanmasına neden olmaktadır (Aktan ve Tutar, 2007).

Değerlerin Önemi ve İşlevi: Toplumun bütün kesimi değerler konusunda uzlaşım içindedir. Toplumun çoğunluğu tarafından benimsenen davranış standartlarını değerler oluşturur. Genellikle değerler davranışlarla ilgilidir. Bireyin kendisini ilgilendirdiği gibi kişiler arası iletişimlerde de etkisini gösterir. Değerler, bireyin davranışlarına yol gösteren kurallardır. Doğru olmayan davranışların neler olduğunun bilincini bireylere kazandırarak bu davranışları engellemeye çalışır. Değerler, bireyler arası sosyal dayanışma ve yardımlaşma işlevini de yerine getirir. Toplumun birlik içinde huzurlu ve mutlu olmasını sağlar (Silah, 2005).

Değerlerin toplumsal ve bireysel huzuru sağlama gibi işlevi de vardır. Dünyada gerçekleşen intihar vakaları, şiddet olayları ve bunalımlar bireylerin sahip olduğu değerlerin azalması ve bu değer yoksunluğunun davranışlara dönüşmesinin sonucu olarak oluşan olaylardır. Birey ve toplumların varlığını sürdürmesi, gelişmesi, huzur ve birlik içinde olması için değerlerin benimsenip davranış haline dönüşmesi gerekmektedir. Değerler aynı zamanda insanlara rehberlik eden işaret levhaları gibidir. Tehlikeli yollarda, eğimli arazilerde bireylere önceden haber vererek bireylerin hazırlıklı olmalarını sağlar. Birey, değerlere dikkat ederek olumsuz davranışlarda bulunmaktan kaçınır. Bununla birlikte bireylerin; etrafında gelişen olayların farkında olabilmesi, onları yorumlayabilmesi ve değerlendirebilmesi değerler aracılığıyla olur. Bireyler, değerler aracılığıyla kendi bilincinin farkına varıp topluma uyum sağlar (Aydın ve Gürler, 2018).

Değerler, düşüncelerde var olduğu için birey ve toplumu maddî gerçekliğin ötesine taşır. Bununla birlikte insanları bilinçli bir şekilde bir arada tutarak yaşamalarını ve birlikte gelişmelerini sağlar. Birtakım değerler toplumlara özgü olarak toplumları birbirinden ayırır. Birtakım değerler de tüm insanlar için geçerli olup toplumları birleştirici ve bütünleştirici bir görev görür. Bu yüzden toplumsal değerler toplumlara özgü olup toplumları birbirinden ayırırken evrensel değerler bütün bireyler için geçerli olup insanları bütünleştirir ve birleştirir (Tozlu, 1992).

Değerlerin Özellikleri: Birey ve toplumlar değerler vasıtasıyla anlam ve önem kazanır. Değerler, birey ve toplumlar tarafından üzerinde uzlaşılan bir özellik taşır ve herhangi bir bireyin keyfi oluşturduğu kurallar bütünü değildir. Bu yüzden değerler, insanlar tarafından ciddiye alınır. Değerler kişiler arası anlaşma gerektirdiği için kavramsal olarak diğer önemli nesnelere göre soyut bir özellik taşır. Toplumlardaki ödül ve ceza sisteminin temelinde değerler vardır. Birey; değerler sistemiyle toplumun beklentilerini, toplum tarafından neyin istenip ödüllendirildiğini ve neyin istenmeyip ödüllendirilmediğini öğrenir (Fichter, 2019).

Alman psikolog Spranger, 1928 yılında ilk değer testini hazırlayarak bireylere uygulamıştır. Araştırma sonucunda elde ettiği bulgularla değerleri altı başlık altında toplayarak ilk değer sınıflandırmasını yapmıştır. (Güngör, 1997). Spranger tarafından değerler aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

Bilimsel Değer: Deney, gözlem, akıl yürütme ve bilime önem vererek kesinliği kanıtlanmış bilgiler göz önünde tutulur.

Ekonomik Değer: Olay veya durumlar karşısında maddî getiriler, her zaman ön planda tutulup ona göre davranılır.

Estetik Değer: Sanata önem verilir. Sanat, hayatın zaruri bir parçası olarak görülür. Bu değeri benimseyen insanlar; şekil, form, düzen ve simetri gibi unsurlara önem verirler.

Sosyal Değer: Yardımseverlik, dayanışma, insan sevgisi, bencil olmama bu değerlerin önemli unsurlarıdır. Bu değeri benimseyen insanların sosyal tarafı gelişmiştir.

Politik Değer: Kişisel güç, statü ve saygı kazanmaya önem verilir.

Dini Değer: Dünyevi zevkleri önemsemeyip dini duygular ön plana çıkarılır. (Keskin, 2016).

Millî Eğitim Bakanlığının Değer Sınıflandırması: Kişilerin bilgi ve becerilerini davranışa dönüştürme serüveninde birtakım değerleri günlük hayatına yansıtması amaçlanan değer eğitimi hakkında MEB (2019) tarafından “Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir” ifadeleri kullanılmıştır. Öğrencilerimizin evrensel kültür değerleri yanında ülkemizin millî ve manevi değerlerini de bilip benimsemesi için Türk Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış, değerler eğitimi programında yer alan kök değerler; Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Öz denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik olarak belirlenmiştir. (TTKB, 2017, s. 24) Çocuklarda değer farkındalığının sağlanması, onların değerleri benimsemesi ve yaşamları içinde kullanmalarını sağlama noktasında öğretmenlere yardımcı olacak kaynaklardan en sık kullanılanı ders kitaplarıdır. Türkçe öğretim programı incelendiğinde kök değerlerin çoğunlukla “Erdemler” teması altında verildiği tespit edilmiştir.

Değerler Eğitimi

İnsanların bir arada huzur içeresinde yaşayabilmesi ve toplumsal düzenin sağlanabilmesi için birtakım kural ve değerlere ihtiyaç vardır. Değersiz bir toplum düşünülemez. Toplumsal düzen veya huzurun sağlanabilmesi ve devam edebilmesi için gelecek nesillere değerlerin öğretilmesi gerekmektedir. Birbiriyle iletişim kuramayan, dayanışma ve birlik içinde olamayan bireylerin yetişmemesi için değerlerden bağımsız bir eğitim sistemi düşünülemez ve sürdürülemez. Bu yüzden değerler, eğitimin öncelikli hedeflerinden biridir. Eğitim yoluyla toplumun değerleri gelecek nesillere aktarılır.

Toplumsal kural ve değerler değişen zaman ve koşullara göre birtakım değişikliklere uğrayabilir. Eski değerlerin yerine yeni değerler gelebilir. Bazı değerler ise değişime kapalıdır. Bütün toplum ve çağlarda değişmeden varlığını sürdürmüştür. Değerlerin; insanların davranışlarını etkileme, toplumsal kalkınma ve toplumsal düzeni sağlama gibi birden fazla işlevi vardır. Bu gibi sebepler yüzünden devlet ve eğitimciler değerler aktarıma önem vermiştir. Değerler, eğitim programlarıyla doğrudan ya da dolaylı bir şekilde aktarılmaya çalışılır. Bireyler, toplum içinde nasıl davranılması veya davranılmaması gerektiğini yetişkinlerden, okuldan ve aileden öğrenir. Öğrendiklerini benimsedikten sonra kendinden sonraki nesillere aynı yolla aktarmaya çalışır. Bu yüzden değerler eğitimi başlı başına bir eğitim konusudur. Eğitim, toplumsal beklenti ve taleplere göre şekillenir. Bu yüzden eğitim, toplumun beklediği ve talep ettiği şekilde insan yetiştirmeye çalışır. Bu eğitim anlayışı geçmişten günümüze devam etmiştir. Ülke ve çağlar değişse bile toplum her zaman eğitimle iyi insan ve iyi vatandaş yetiştirme amacıyla olmuştur (Yılmaz, 2012).

Değer eğitiminde başvurulabilecek ilk yer okullardır. Eğitim ailede ya da çeşitli kurumlarda da verilebilir ancak okullarda verilen eğitimin planlı ve bir program dahilinde olması etkililik açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bu konuda Dönmez ve Yazıcı (2008) “Benimsendikten sonra terk edilmesi oldukça zor olan, kalıcılığı yüksek değerlerin eğitimi planlı ve sistemli bir şekilde gerçekleştirilmelidir” der. Güven (2014) ise “Değerlerin yozlaşmış önemini kaybetmemesi için değer eğitiminde okullardan

faidalanılması gerektiğinin altını çizmiş; kalıcılık sağlanması, etkili bir eğitim sağlanabilmesi içinse öğretmenlerin konuya hâkim olmaları gerektiğini dile getirmiştir.”

Okullarda verilen değer eğitiminin planlı olmasının yanı sıra ailede verilen değer eğitimi de yok saymamalı; her şeyde olduğu gibi çocuğun eğitiminin ilk olarak aile kurumunda başladığını unutmamalıdır. Rol model yoluyla öğrenen çocuk aile üyelerini taklit ederler, aile içinde kazandığı değerleri hayatının merkezine koyacaktır. İlk altı yaşın çocuk için hayati önemini göz önünde bulunduracak olursak çocukların eğitiminde anne ve babalara da büyük bir sorumluluk yüklenmekte onlara önemli görevler düşmektedir. Günümüzde değerler ve değer eğitimin çok daha önemli hale gelmiştir. Toplumsal yaşanan yozlaşma ve karmaşa ortamını ancak verilen değerler eğitimi ile çözülebileceğine inanılmaktadır.

Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar: Çocuğa değerler eğitiminin kazandırılmasında kullanılan birbirinden farklı birçok yaklaşım olduğu bilinmektedir. Doğanay vd. (2012) değerler eğitiminin temelini evrensel değerler tarafından oluşturulsa da bu eğitimin nasıl ve hangi boyutlarda neye yer verilerek yapılacağı noktasında farklı görüşler vardır. Bunlardan Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı'dır. Bu yaklaşım otorite unsurunun kurallara itaat etmesi çerçevesinde şekillenir. Değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımında birtakım ahlaki değerlerin verilerek çocukların davranışlarında değişiklik oluşturma hedeflendiği için öğrencilere genel bilgi verme, onlarda bir fikir oluşturması adına öğretmenler tarafından kullanılabilir bir yaklaşımdır. Doğrudan öğretim yaklaşımıyla ilgili Güneş (2016) değerlerle ilgili bilgi kazandırmada etkili olmasına karşın beceri kazandırma ve alışkanlığa dönüştürme noktasında aynı etkiye sahip olmadığını dile getirmiştir. Değer Analizi Yaklaşımında öğrenciler yaşamış ya da yaşanması muhtemel bir olayla karşı karşıya getirilir ve ahlaki kararlar alma becerisi sorgulanır. Beceri kazandırmak adına öğretmenler öğrencilere yönlendirici birtakım sorular sorar ve öğrencilerden deneyim ve duygularını açıklamaları istenir. Eylem/Davranış Öğrenme Yaklaşımında ise öğrenci kendinden beklenen davranışı sergilediğinde ödüllendirilir ve böylece istenen değer kişiye benimsetilmeye çalışılır. Aktepe'ye (2016) göre eylem/davranış öğrenme yaklaşımı kişinin topluma etkileşimi esnasında sunulan seçenekleri değerlendirip kendine has değer yargıları oluşturacağını öngören bir yaklaşımdır. Değer Gerçekleştirme yaklaşımında öğrencinin değerlerinin, duyguları ve fikirlerinin, güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olması amaçlanmıştır. Öğretmenler bu yaklaşımı kullanırken öğrencinin değerlerini oluşturması, yaşamını anlamlandırması ve çeşitli yaşam becerileri geliştirmesi noktasında öğrenciye rehberlik etmelidir. Değer Açıklama Yaklaşımında ise verilen birçok seçenek arasında kişinin neye ne kadar değer vereceği noktasında özgür olabilmesidir. Akbaş (2008) bu konuda gençlere değer çatışmaları yaşayıp seçim yapmak zorunda bırakıldıklarında kendi değerleri üzerinde düşünmelerini ve bu değerleri açığa kavuşturmalarını tavsiye etmektedir. Karakter Eğitimi Yaklaşımı Öğrencilerin iyiyi kötüden ayırt edip doğruyu bilmeleri, onu içselleştirip davranışa dönüştürebilmelerini amaçlayan bir yaklaşımdır. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımında Sağlam'a (2019) göre bu yaklaşımda okul, demokratik yaşam ilkelerinin öğrencilere öğretilip uygulandığı alanlar olarak kurgulanmakta ve kişinin toplumsal ilişkilerde aktif rol alıp demokratik okul süreçlerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, çocuk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Zehra ÜNÜVAR'ın çocuk kitaplarında yer alan kök değerleri tespit etmek ve incelenen kitapların değerler eğitimindeki önemini ortaya çıkarmaktır. Araştırmada Zehra ÜNÜVAR tarafından kaleme alınan on sekiz çocuk kitabı, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi tekniğiyle incelenmiştir.

Araştırmanın evreni çocuk kitaplarıdır. Örnekleme ise Zehra Ünüvar'ın *Acemi Korsan*, *Bana Rüzgâr Söyledi*, *Bir Şampiyonluk Öyküsü*, *Burcu Kızın Bebekleri*, *Kuş Ağacı*, *Meraklı Kediler*, *Sakar Sincap*, *Serüvenci Güz Yaprakları*, *Sihirli Sözcükler*, *Uykucu Ufuk*, *Uysal Dev*, *Yaprakta Sevgi Büyütmek*, *Yıldız Yağmuru* adlı öyküleri; *Bizim Fare TV Yıldızı*, *Kayıp Mahalle*, *On Beş Yaş*, *Parolamız Çikolata* adlı romanları ve *Duma Duma Dum* adlı masal kitabıdır.

Zehra ÜNÜVAR, eserlerinde kök değerler olan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerinden hangisine en çok yer verdiği, eserleriyle hangi değerleri öne çıkardığı ve değerler eğitiminde hangi eseri öne çıktığı araştırılmıştır.

Zehra ÜNÜVAR'ın çocuk kitaplarında yer alan değerler Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan dokuz kök değere göre incelenip tasnif edilmiştir. Değerlerin yer aldığı bölümler, eser adı ve sayfa numarasıyla kayıt altına alınmıştır. Çocuk kitaplarında bulunan değerlerin sayısı ile tablolar oluşturulmuştur. Ardından elde edilen bulgular yorumlanarak sonuçlara ulaşılmıştır.

Zehra ÜNÜVAR'ın araştırmaya konu olan kitaplarında 38 sabır değeri iletisinin yer aldığı saptanmıştır. Sabır değeri iletisine en çok “Hoş Geldin On Beş Yaş” adlı roman kitabında yer verildiği görülmüştür. Birçok kitabında ise sabır değeri iletisine rastlanmamıştır.

Zehra ÜNÜVAR'ın araştırmaya konu olan kitaplarında 107 saygı değeri iletisinin yer aldığı saptanmıştır. Saygı değeri iletisine en çok “Hoş Geldin On Beş Yaş ve Kayıp Mahalle” adlı roman kitaplarında yer verildiği görülmüştür. “Uykucu Ufuk” ve “Yıldız Yağmuru” adlı öykü kitaplarında saygı değeri iletisine rastlanmamıştır.

Zehra ÜNÜVAR'ın araştırmaya konu olan kitaplarında 248 olmak üzere en çok sevgi değeri iletisinin yer aldığı saptanmıştır. Sevgi değeri iletisine en çok “Hoş Geldin On Beş Yaş” adlı roman kitabında yer verildiği görülmüştür. Sadece “Serüvenci Güz Yaprakları” adlı öykü kitabında sevgi değeri iletisine rastlanmamıştır. Bu değer büyük bir bölümünü aile sevgisi oluşturmaktadır. İlgili kitaplarda aile sevgiyle ilgili 95 iletiye rastlanmıştır. Aile sevgisi iletisine en çok “Hoş Geldin On Beş Yaş” adlı roman kitabında yer verildiği görülmüştür. “Bana Rüzgâr Söyledi, Serüvenci Güz Yaprakları ve Sakar Sincap” adlı kitaplarda ise aile sevgisi iletisine rastlanmamıştır. Bu değer bir iletisini bayrak sevgisi oluşturmaktadır. Sadece “Acemi Korsan” adlı öykü kitabında bayrak sevgisi iletisine yer verilmiştir. Diğer kitaplarında ise bayrak sevgisiyle ilgili herhangi bir iletiye rastlanmamıştır. Bu değer bir iletisini dil sevgisi oluşturmaktadır. Sadece “Hoş Geldin On Beş Yaş” adlı roman kitabında dil sevgisi iletisine yer verilmiştir. Diğer kitaplarda ise dil sevgisiyle ilgili herhangi bir iletiye rastlanmamıştır. Bu değer yedi iletisini doğa sevgisi oluşturmaktadır. “Acemi Korsan” adlı öyküde iki iletiye; “Kayıp Mahalle” adlı roman ile “Kuş Ağacı, Sihirli Sözcükler, Uysal Dev ve Yıldız Yağmuru” adlı öykü kitaplarında birer iletiye rastlanmıştır. Araştırmaya konu olan diğer kitaplarda ise doğa sevgisi iletisine rastlanmamıştır. Bu değer 25 iletisini hayvan sevgisi oluşturmaktadır. Hayvan sevgisi iletisine en çok “Yaprakta Sevgi Büyütmek” adlı öykü kitabında yer verildiği görülmüştür. Birçok kitabında ise hayvan sevgisi iletisine rastlanmamıştır. Aile sevgisinden sonra bu değer büyük bir bölümünü insan sevgisi oluşturmaktadır. İlgili kitaplarda insan sevgiyle ilgili 90 iletiye rastlanmıştır. Tablo 12 incelendiğinde insan sevgisi iletisine en çok “Hoş Geldin On Beş Yaş” adlı roman kitabında yer verildiği görülmüştür. “Serüvenci Güz Yaprakları, Uykucu Ufuk ve Sakar Sincap” adlı öykü kitaplarda ise insan sevgisi iletisine rastlanmamıştır. Bu değer 19 iletisini millet sevgisi oluşturmaktadır. Tablo 1 incelendiğinde millet sevgisi iletisine en çok “Uysal Dev” adlı öykü kitabında yer verildiği görülmüştür. Birçok kitabında ise millet sevgisi iletisine rastlanmamıştır. Bu değer 10 iletisini vatan sevgisi oluşturmaktadır. “Acemi Korsan” adlı öyküde dört iletiye, “Burcu Kızın Bebekleri” adlı öyküde bir iletiye ve “Duma Duma Dum” adlı masal kitabında ise beş iletiye rastlanmıştır.

Zehra ÜNÜVAR'ın araştırmaya konu olan kitaplarında 45 sorumluluk değeri iletisinin yer aldığı saptanmıştır. Sorumluluk değeri iletisine en çok “Hoş Geldin On Beş Yaş” adlı roman kitabında yer verildiği görülmüştür. Birçok kitabında ise sorumluluk değeri iletisine rastlanmamıştır.

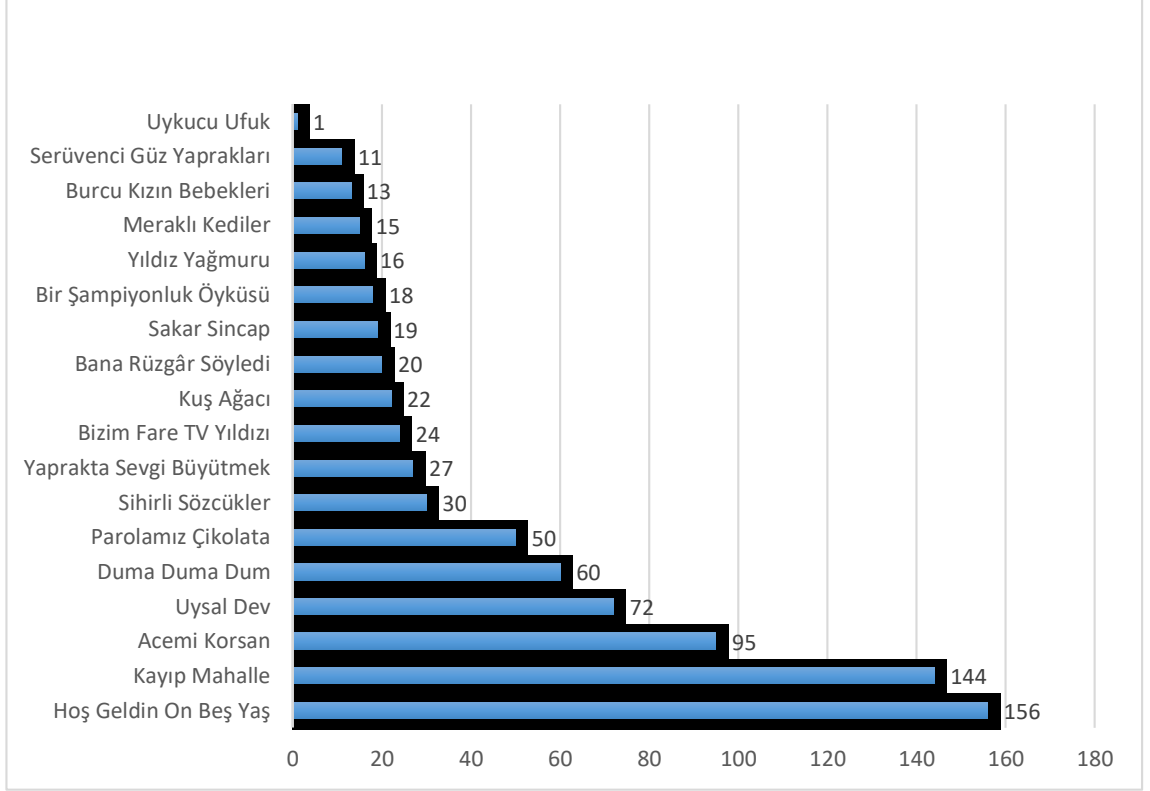
Zehra ÜNÜVAR'ın araştırmaya konu olan kitaplarında 159 yardımseverlik değeri iletisinin yer aldığı saptanmıştır. Yardımseverlik değeri iletisine en çok “Kayıp Mahalle”

adlı roman kitabında yer verildiği görülmüştür. “Uykucu Ufuk” adlı öykü kitabında ise yardımseverlik değeri iletisine rastlanmamıştır.

Zehra ÜNÜVAR'ın araştırmaya konu olan kitaplarında yer alan değerler ve bu değerlerin ileti sayısı toplu olarak aşağıdaki Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo incelendiğinde araştırmaya konu olan kitaplarda 793 değer iletisine rastlanmıştır. “*Acemi Korsan, Duma Duma Dum ve Kayıp Mahalle*” adlı kitaplarda dokuz kök değer de yer aldığı ve değer çeşitliliği bakımından zengin olduğu saptanmıştır. “*Uykucu Ufuk*” adlı eserde ise sadece sevgi değeri iletisine rastlanmış ve bu eserin en az değer çeşitliliğine sahip olduğu saptanmıştır. İlgili kitapların birçoğunda sevgi değerinin ağır bastığı görülmüştür. “*Acemi Korsan, Bizim Fare TV Yıldızı, Burcu Kızın Bebekleri, Hoş Geldin On Beş Yaş, Kuş Ağacı, Parolamız Çikolata, Uykucu Ufuk, Uysal Dev, Yaprakta Sevgi Büyütmek ve Yıldız Yağmuru*” adlı kitaplarda sevgi değerinin, “*Bana Rüzgâr Söyledi, Bir Şampiyonluk Öyküsü, Duma Duma Dum, Kayıp Mahalle, Sakar Sincap ve Serüvenci Güz Yaprakları*” adlı kitaplarda yardımseverlik değerinin, “*Meraklı Kediler*” adlı kitapta öz denetim değerinin ve “*Sihirli Sözcükler*” adlı kitapta ise dostluk değerinin ağır bastığı saptanmıştır.

Zehra Ünüvar'ın *Acemi Korsan, Bana Rüzgâr Söyledi, Bir Şampiyonluk Öyküsü, Burcu Kızın Bebekleri, Kuş Ağacı, Meraklı Kediler, Sakar Sincap, Serüvenci Güz Yaprakları, Sihirli Sözcükler, Uykucu Ufuk, Uysal Dev, Yaprakta Sevgi Büyütmek, Yıldız Yağmuru* adlı öyküleri; *Bizim Fare TV Yıldızı, Kayıp Mahalle, On Beş Yaş, Parolamız Çikolata* adlı romanları ve *Duma Duma Dum* adlı masal kitabı *adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik* gibi kök değerler açısından incelenmiştir. Araştırmaya konu olan kitaplarda 793 değer iletisine rastlanmıştır. Bu iletilerden en çok “sevgi”, en az ise “adalet” değeri iletisine yer verildiği görülmüştür. (Grafik 1)

Grafik 1. Araştırmaya konu olan kitaplarında değer iletilerinin dağılımı

Adalet değeri, araştırmaya konu olan kitaplarda en az yer alan değerdir. İlgili kitaplarda 15 adalet değeri iletilisine rastlanmıştır. Dostluk değeriyle ilgili 67 iletiye rastlanmıştır. Dürüstlük değeriyle ilgili 19 iletiye rastlanmıştır. Öz denetim değeriyle ilgili 95 iletiye rastlanmıştır. Sabır değeriyle ilgili 38 iletiye rastlanmıştır. Saygı değeriyle ilgili 107 iletiye rastlanmıştır. Sevgi değeri, 248 ileti ile araştırmaya konu olan kitaplarda en çok yer verilen değerdir. Sevgi değeri ayrıntılı olarak incelendiğinde bu değer büyük bir bölümünü 95 ileti ile “*ail sevgisi*” oluşturmaktadır. Ardından sırasıyla birer ileti ile “*bayrak sevgisi*” ve “*dil sevgisi*”, yedi ileti ile “*doğa sevgisi*”, 25 ileti ile “*hayvan sevgisi*”, 90 ileti ile “*insan sevgisi*”, 19 ileti ile “*millet sevgisi*” ve 10 ileti ile “*vatan sevgisi*” yer almaktadır. Sorumluluk değeriyle ilgili 45 iletiye rastlanmıştır. Yardımseverlik değeriyle ilgili 159 iletiye rastlanmıştır.

Araştırmaya konu olan kitaplarda yer alan ileti sayıları incelendiğinde 156 ileti ile “*Hoş Geldin On Beş Yaş*” adlı roman en çok değer iletilisini içinde barındıran kitaptır. Ardından sırasıyla 144 ileti ile “*Kayıp Mahalle*”, 95 ileti ile “*Acemi Korsan*”, 72 ileti ile “*Uysal Dev*”, 60 ileti ile “*Duma Duma Dum*”, 50 ileti ile “*Parolamız Çikolata*”, 30 ileti ile “*Sihirli Sözcükler*” 27 ileti ile “*Yaprakta Sevgi Büyütmek*”, 24 ileti ile “*Bizim Fare TV Yıldızı*”, 22 ileti ile “*Kuş Ağacı*”, 20 ileti ile “*Bana Rüzgâr Söyledi*”, 19 ileti ile “*Sakar Sincap*”, 18 ileti ile “*Bir Şampiyonluk Öyküsü*”, 16 ileti ile “*Yıldız Yağmuru*”, 15 ileti ile “*Meraklı Kediler*”, 13 ileti ile “*Burcu Kızın Bebekleri*”, 11 ileti ile “*Serüvenci Güz Yaprakları*” ve bir ileti ile “*Uykucu Ufuk*” adlı kitaplar yer almaktadır.

Öneriler

Değerler eğitimi için öğrencilerin ilgisini çekebilecek, onlara yeni şeyler öğretebilecek ve değerler eğitimi bakımından zengin ögelere sahip kitaplar seçilmelidir. Zehra ÜNÜVAR'ın kitapları bu özellikleri taşıdığı için çocukların okuması için tavsiye edilebilir.

Zehra ÜNÜVAR'ın kitapları çocukların dil becerisi ve kelime hazinesini geliştirecek niteliktedir. İlgili kitaplar öğrencilerin ilgisini çekebilecek özellikte olduğu için okuma alışkanlığının geliştirilmesine katkı sağlayabilir. İncelenen kitaplar bu amaçlar için kullanılabilir.

Çocuklar için yazılan edebî eserlerin dili ağır olmamalıdır. Öğrencilerin günlük hayatından uzak ve anlamakta zorluk çekeceği olaylar seçilmemelidir. Zehra ÜNÜVAR'ın kitaplarında kullanılan dil, sade ve akıcıdır. Kitapta yer alan olaylar öğrencilerin yakın çevresinden seçilmiştir. Bu yüzden ilgili kitaplar çocuklar için tercih edilebilir.

Zehra ÜNÜVAR'ın kitapları öğrencilerin hayal gücü, tecrübesi ve bakış açısını zenginleştirecek niteliklere sahiptir. İlgili kitaplar öğrencilerin gelişimi için kullanılabilir.

Çocuklar, kendilerine doğrudan nasihat edilmesinden hoşlanmazlar. Kendi akranlarından gördüğü ya da dolaylı yoldan öğrendiği davranışlar daha kalıcı olmaktadır. Araştırmaya konu olan kitaplarda aktarılmak istenen değerler doğrudan iletilmeyip kahramanlar üzerinden dolaylı olarak iletilmiştir. Bu yüzden ilgili kitaplardaki iletiler öğrenciler tarafından daha kolay benimsenmekte ve kalıcı davranışa dönüşebilmektedir.

KAYNAKLAR

Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 6(16), 9-27

Aktan, C. C. ve Tutar, H. (2007). Bir Sosyal Sabit Sermaye Olarak Kültür. *Pazarlama ve İletişim Kültür Dergisi* 6(20), 1-11.

Aktepe, V. (2016). Ailede değerler eğitimi ve program ihtiyacı. R. Turan, K. Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* (2. Baskı) içinde (s. 77-94). Pegem Akademi Yayıncılık.

Avcı, N. (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Aydın, M. Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitim-Bir-Sen Dergisi* 2(18), 16-19.

Aydın, M. Z. ve Gürler, Ş. A. (2018). *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar* (5. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Binyıl Şahin, N. (2019). *Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Değerler Eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Doğanay, A. Seggie, F. N. & Caner, H. A. (2012). Değerler eğitiminde örnek bir proje: Avrupa Değerler Eğitimi Projesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*. 2(3), s. 73-86.

Doğu, S. (2020). *Sosyoloji 2*. Ankara: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Güneş, F. (2016). Değerler eğitiminde yaklaşım ve modeller. A. Güvenç Saygın & M. Saygın (Ed.), *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, s. 1-20.

Güngör, E. (1997). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak* (2.Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*. Palet Yayınları.

Hökelekli, H. (2013). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. Timaş Yayınları.

Keskin, Y. (2016). Değer Sınıflaması Üzerine Aksiyonel Bir Deneme. *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume 11(3)*. 1485-1510.

Köylü, M. (Ed.). (2019). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* (2.Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Okumuş, E. (2010). Toplum ve Ahlak Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 2(6), 28-32.

Sağlam, H. İ. (2019). *Karakter ve değerler eğitimi*. Pegem Akademi Yayınları.

Silah, M. (2005). *Sosyal Psikoloji, Davranış Bilimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tozlu, N. (1992). *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Ulusoy K. Ve Dilmaç, B. (2018). *Değerler Eğitimi* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Uslu, K. (2014). *Nur İözü'nün 8-14 yaş çocuklarına yönelik eserlerinin değerler bağlamında incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.

Yaman, E. (2016). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar* (4.Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Yılmaz, E. (2012). *Ziya Gökalp'in Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Yılmaz, M. E. (2015). *Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.